

Ten geleide

Het eerste nummer van "Tilburg" dat thans voor u ligt, is een uitgave van de "Stichting tot Behoud van Tilburgse Cultuurgoed".

De "Stichting tot Behoud van Tilburgs Cultuurgoed" werd in het Monumentenjaar 1975 opgericht door de Tilburgse sociaal-historicus dr. F.J.M. van Puijenbroek. Directe aanleiding tot oprichting van de Stichting waren de sloop van de textielfabriek 'Pieter van Dooren' aan de Hilvarenbeekseweg en het oude hoofdkantoor op de hoek Willem II straat-Telegraafstraat.

Doelstelling van de Stichting, zoals omschreven in artikel 2 van de statuten, is: "De instandhouding van het voor Tilburg en zijn bevolking kenmerkende cultuurgoed in brede zin".

Ten tijde van de oprichting van de Stichting lag het accent daarbij op de monumentenzorg, en er is door de Stichting dan ook pionierswerk verricht op dit gebied. Immers, de gemeente Tilburg voerde toen nog geen monumentenbeleid. Eerst in 1976 is de Tilburgse Monumentencommissie opgericht, bij de oprichting waarvan onze Stichting ook nauw betrokken is geweest.

Het bestuur van de "Stichting tot Behoud van Tilburgs Cultuurgoed" hoopt met de uitgave van dit nieuwe tijdschrift tegemoet te komen aan de wensen van al diegenen, die de gemeente Tilburg en haar historie een warm hart toedragen.

De Redactie

Tijdschrift voor geschiedenis,
monumenten en cultuur
Verschijnt vier maal per jaar

Uitgave

Stichting tot Behoud van
Tilburgs Cultuurgoed
K.v.K. S 096029

Redactie

Ronald Peeters
Rob van Putten
Ton Wagemakers

Stukken voor de redactie te zenden
aan redactie-secretariaat
Montfortanenlaan 96,
5042 CX Tilburg.

Abonnementen

Jaarabonnement f 32,50
(voor 1983: f 16,25).
Losse nummers f 8,75
Abonneren door overmaking
van f 16,25 op de rekening van
de Stichting tot Behoud van
Tilburgs Cultuurgoed,
Hoflaan 30, 5044 HS Tilburg
AMRO-bank rek.nr. 42.81.63.343,
gironummer bank 1091055
onder vermelding van
"abonnement 1983".

Omslagfoto:

Textielfabriek H. Eras en Zonen
1885.

Druk: H. Gianotten b.v. Tilburg

Inhoud

Monumentenzorg, een luxe? drs. A. Plevoets	4
Tilburgse stadssleutels Paul van de Sande	7
"Gemeenzaamheid en toch begrepen onderdanigheid" Tilburgse textieltekens (I) Ton Wagemakers	12
De organisatie van de leerbewerkers in de negentiende eeuw: het gilde St. Crispinus en Crispinianus 1834-1912 Henk van Doremalen	14
Zeldzame boekjes over Tilburg uit de 18e eeuw Ronald Peeters	20
Tilburg en monument Kees van der Velden	22
Tilburg kort	23

”Gemeenzaamheid en toch begrepen onderdanigheid”

Tilburgse textieltekens (I)

door Ton Wagemakers

”Reeds dikwerf zullen velen, die niet met de Tilburgsche toestanden bekend zijn, zich afgevraagd hebben: hoe komt het toch dat we zoo dikwijls lezen van feestvieringen welke den werklieden door de fabrikanten, en omgekeerd, bereid worden? Van waar toch die verwikkelijke en innige liefde tusschen werkgevers en minderen? Van waar toch die hartelijkheid, die zachtheid, die gemeenzaamheid en toch begrepen onderdanigheid?” Zo schreef de conservatief-katholieke Tilburgsche Courant ter inleiding van de reportage over een feest bij H. Eras en Zonen op 26 mei 1885.

Indertijd was het de grootste wollenstoffenfabriek met 380 mannen, 72 vrouwen, 18 jongens en 7 meisjes in dienst. Er stonden twee stoomwerktuigen en twee stoomketels opgesteld van 50 en 58 pk. Met

het feest werd nu herdacht dat 25 jaar geleden de fabriek voor 't eerst door stoom in beweging werd gebracht.

Het was een uitstekende gelegenheid voor de firmanten om hun 'gemeenzaamheid' met het werkvolk te tonen. Op de feestdag werden zij door een der firmanten bedankt voor hun ijver en goede gezondheid. 's-Middags vierden de firmanten tesamen met hun werkvolk een groot feest in een kolossale houten tent. Er werd gespeeld, gegeten en goed gedronken. En hoe gaf het werkvolk uitdrukking aan de 'toch begrepen onderdanigheid'? Zij bedacht iets, wat net in die tijd tot ontwikkeling begon te komen. Zij gaf een fotograaf de opdracht groepsportretten te maken van het fabriekspersoneel, waarbij de vrouwen gescheiden werden van de

mannen. Er moest een goede indruk van de fabriek ontstaan: geen slechte kwaliteit fabriekskleren maar ieder goed in 't pak alsof ze allemaal op het kantoor werkten! Het toppunt is het groepsportret waarop de 18 jongens staan: op het werk zijn het 'stinkende vetholliken' (draadmaken), hun kleren glimmend van het vet, en hier zien we ze als goedgeklede jonge heren met een sigaar in de hand. Apart van het personeel werden de fabrikanten gefotografeerd. De sociale afstand en onderdanigheid werd verder geïllustreerd door de wijze van groeperen van de foto's, waarbij de fabrikanten-familie centraal stond. Op de ochtend van het feest bood de heer Elbers (van het kantoor) namens het personeel de grote omlijste pentekening aan: "Op de meer dan een meter groote tekening zijn op de vier hoeken de drie

(coll. Ned. Textielmuseum Tilburg)

fabrieken en de ouderlijke woning der firmanten aangebracht, in het midden de portretten van de heeren Eras en hunne ouders, omgeven door de photographiën van het geheele personeel in 4 groepen gerangschikt".

Vanwaar die gemeenzaamheid en

toch begrepen onderdanigheid, die zo karakteristiek in de compositie van de foto's naar voren werd gebracht? Het is "de Katholieke Godsdienst, die dezen liefdebanden tusschen oversten en minderen strengelt", aldus de verslaggever van het feest. Ook de heer C. Eras

spreekt in zijn dankwoord voor het geschenk van zijn werkvolk over "God's overvloedigen zegen". En pastoor Bots van 't Goirke, met kapelaans aanwezig op het feest, benadrukt de christelijke geest op de fabrieken van H. Eras en Zonen. Zij waren er niet voor niets; de

band tussen geloof en fabriek werd nader aangehaald. "Uit dankbaarheid voor den zegen door God aan hare fabriekszaak geschonken", bood de firma aan de gehele kosten op zich te nemen van de beschildering van de Goirkese parochiekerk. (Zo'n gift bij een bijzondere gebeurtenis was gebruikelijk.)

Hoe het werkvolk denkt over de

achtergrond van de wens of noodzaak tot onderdanige houding ten opzichte van de patroons, krijgt men niet te lezen. De verslaggever van de Tilburgsche Courant weet namelijk het antwoord al: "In ieder der woningen van onze werklieden ziet men nog een kruisbeeld. Dat leert hem de overgeving in zijn lot, – dat doet hem zien dat armoede

geen schande is, – zijn Zaligmaker toch bracht 33 jaren in armoede op deze wereld door! Dit alles maakt, dat de patroons liefde hebben voor hunne minderen en deze met eerbied jegens hen bezielde zijn".

Gebruikte literatuur

Nieuwe Tilburgsche Courant, 31 mei 1885

Tilburgsche Courant, 28 mei 1885
